

Prem Chand, mijlpaal in de geschiedenis van de Hindifictie

Prem Chand (1880 - 1936) is een van de weinige Indische schrijvers die in een Indische volkstaal schreven en vertaald zijn in verschillende wereldtalen waaronder ook het Nederlands. Hoewel zijn literatuur niet meer recent kan heten, is en blijft hij een spilfiguur voor zowel de Hindi als de Urdu literatuur. Hij wordt beschouwd als vader van de Hindi roman en hij won enorme populariteit met zijn talloze novellen.

Wat voorafging

Literatuur in de volkstaal bestond in India al sedert geruime tijd. Tussen het verschijnen van de allereerste roman in India, "Pariksha Guru" in 1882, en de tot rijping en volledige ontplooiing gekomen romans van Prem Chand, liggen nauwelijks een veertigtal jaren. De Hindi-schrijvers hadden het voorbeeld van de groei van de Bengaalse roman om zich aan te spiegelen, maar hadden wat nood aan techniek vooraleer ze het genre dat eigenlijk in essentie een Europees product was, helemaal onder de knie hadden. Maar het succes van het eerste boek deed andere schrijvers het voorbeeld volgen. Sinds die tijd is de Hindi-roman gestadig gegroeid hoewel men steeds is blijven zoeken naar het midden tussen Europese invloed en Indiase authenticiteit.

Omstreeks 1900 was er nog geen novelle die naam waardig in het Hindi verschenen. Ook hier kwamen de inspirerende voorbeelden uit het Engels en het Bengali. De echte doorbraak van het genre kwam met enkele literaire maandbladen waarin ook Prem Chand debuteerde in 1913. Tot dan toe waren de thema's veelal religieus of semi-religieus, stammend uit een feodale leefwereld. De veranderende economie leidde tot verstedelijking en secularisatie van de literatuur. Deze politieke en economische krachten die de seculiere en stedelijke noot introduceerden in de Hindi-literatuur, zorgden ook voor het middenklasse-karakter.

Prem Chands inbreng

Zowel op het gebied van de roman als het novelle was Prem Chands werk een nieuwigheid. Het enthousiaste onthaal van zijn proza bevestigde dat het gewone dagdagelijkse leven een voldoende rijke inspiratiebron is voor fiktieschrijvers. De achtergrond die Prem Chand koos, kan vandaag zeer stereotiep lijken, maar toen hij meer dan vijfenzeventig jaar geleden begon te schrijven was het onontgonnen terrein. In die tijd vroegen de levensvoorwaarden en eeuwenoude mistoestanden de aandacht van elke intellectueel. Toen naderhand de klemtoon werd verlegd naar India's politieke emancipatie, paste Prem Chand zich aan aan deze nieuwe trend. In latere werken heeft hij een levendige beschrijving gegeven van de vrijheidsstrijd die India voerde onder leiding van Mahatma Gandhi. De algemene navolging van deze trend maakte hem meteen tot de meest representatieve schrijver van Hindi-proza.

* Sociaal realisme.

Prem Chand schilderde een eerlijk en krachtig beeld van de dorpeling en de boer en in het algemeen van de lage middenklasse. Zijn realisme kan beschreven worden als sociaal realisme dat sterk gekleurd werd door Gandhiaans idealisme aan de ene kant en de nood aan heroriëntatie van sociale waarden aan de andere

kant. Een realistische benadering en een beschrijving van de feitelijke levensvoorwaarden was dus het eerste kenmerk van Prem Chands werk. Zijn boeken geven een levensechte beschrijving van Indische dorpen, de levenswijze van de mensen, hun problemen, hun vreugde en verdriet. De karakters die worden opgevoerd zijn mensen die men in het dagelijkse leven kan tegenkomen. Ze hebben niets uitzonderlijks over zich.

* Idealisme.

Verder is Prem Chand ook een uitgesproken idealist en elk boek van hem portretteert een levenssfeer waaraan hij iets wil verbeteren en op hoger niveau brengen. Hij komt uit zijn sociale romans tevoorschijn als een beslist hervormer en een criticus van sociale problemen zoals kinderhuwelijken, prostitutie enz. Hij stelt deze wantoestanden aan de kaak zonder vrees of vooroordeel en eindigt het verhaal nooit zonder een idealistische toon aan het geheel te geven. Welk sociaal of politiek probleem hij ook stelt, hij geeft goeddoordachte oplossingen en laat zijn personages ernaar handelen. In zijn beste sociale romans, heeft hij zichzelf niet tevredengesteld met de heldinnen een onbeschrijflijk lijden toe te schrijven zoals vaak het echte lot is van de Indiase vrouwen in dezelfde omstandigheden. Hij heeft hen sociaal en moreel opgetild om hun een zinvol leven te laten leiden met eer en waardigheid, een ongelukkig verleden ten spijt.

* Schrijfstijl.

Zijn thema's konden niet anders dan zijn woordkeuze beïnvloeden. Hij bracht steeds weer de gewone man en vrouw ten tonele en probeerde dan ook hun volkse taal te gebruiken. Hij vermijdt moeilijke en ongewone Sanskrit woorden en uitdrukkingen. En met zijn achtergrond van Hindi en Urdu was het voor hem niet moeilijk om een schrijfstijl te ontwikkelen die zeer begrijpelijk was voor iedereen.

* Taal.

Zoals Kabir wiens lichaam na zijn dood werd opgeëist door moslims zowel als hindoes, zo wordt Prem Chand opgeëist door zowel de Hindi als de Urdu literatuur. Prem Chands werken verrijkten inderdaad deze beide met zijn ongeveer 350 novellen en meer dan een dozijn romans waarvan de helft in Urdu en de helft in het Hindi verscheen. Zijn eerste werken die hem deden opvallen als een zeer kundig schrijver verschenen in beide talen. "Seva Sadan" werd in het Urdu "Bazar-i-Husn", en werd tamelijk snel opgevolgd door "Premashram" of "Goshi Afiat", "Rang Bhoomi" of "Chaugani Hasti", "Kaya Kalp" of "Pardai Majaz" enz. Naast deze werken zijn er nog een aantal bekende romans, waaronder zijn meesterwerk "Godan", en vele novellen uitsluitend in het Hindi verschenen.

De mens Prem Chand.

Om de schrijver Prem Chand te begrijpen, moet men hem kennen als mens. Als lid van een bescheiden middenklasse-familie was hij zelden zonder financiële problemen. In het algemeen leidde hij een arm leven. Maar hij was meer begaan met waardigheid en zelfrespect. Hij gaf enkele malen een lucratieve bezigheid op zonder spijt, omdat hij voelde dat het niet strookte met zijn levensdoel en zelfrespect. Hoewel hij geen lange scholing achter de rug had, had hij zeer progressieve ideeën in verband met sociale problemen van die tijd. Hij gruwde van kaste-onderscheid en voelde zich bewogen door de beklagenswaardige positie waarin de Indische vrouwen zich bevonden. Het is geen onbelangrijk feit dat hij zelf

een weduwe huwde. Aan de andere kant had hij een grote sympathie voor de onafhankelijkheidsstrijd.

Bij wijze van voorbeeld

Ter kennismaking met Prem Chand's werk geven we hieronder een eigen vertaling van één van zijn novellen met een korte inleiding. Deze novelle die in het Hindi de titel draagt "Thakur ka kuam" ("De put van de landheer") dateert uit 1932 en hoort net zoals Prem Chands allerbekendste novelle "Kafan" ("De lijkwade") tot de verhalen uit de periode waarin hij zijn literair hoogtepunt had bereikt.

Kenmerkend voor de werken uit deze periode is het zich absoluut toespitsen op één actie, één gevoel. In plaats van de elkaar opvolgende gebeurtenissen en emoties in zijn vroeger werk, vinden we nu het éne detail van een schilderij, maar dan zeer diep uitgewerkt. Het geheel wordt benaderd vanuit een psychologische achtergrond en is samengebond in een minuscule plot die uiterst goed in mekaar steekt en waarin slechts één gevoelservaring op de voorgrond treedt die als een rode draad door het verhaal loopt. Prem Chand is erin geslaagd de meest eenvoudige gebeurtenis om te toveren tot een interessant stukje volwaardige literatuur.

Het verhaal is geïnspireerd door de emancipatiebeweging van de onaanraakbaren of harijans en brengt het verhaal van Jokhu, een onaanraakbare jongen die met hoge koorts te bed ligt. Er is geen drinkbaar water in huis, en het voorradige water zal de ziekte slechts verergeren. Gangie, de moeder van Jokhu neemt een pot en gaat naar de put van de landheer, hoewel zij als harijan geen toestemming heeft om eruit te putten.

DE PUT VAN DE LANDHEER

Toen Jokhu het kannetje aan zijn lippen bracht, kwam er een kwalijke reuk uit het water. Hij zei tot Gangie -- "Wat voor water is dit? Het is niet drinkbaar door de stank. Mijn keel is uitgedroogd en jij geeft me bedorven water te drinken!"

Het was Gangie's gewoonte om elke dag water te putten. De put was ver; keer op keer erom gaan was zeer vermoeiend. Toen ze dit water gisteren haalde, was er helemaal geen reuk aan; vanwaar dan die stank vandaag? Ze hield het kannetje onder haar neus, het stonk echt. Er zal zeker een of ander beest in de put verdronken zijn, maar waarvandaan zou ander water dan wel moeten komen?

Wie zou haar toelaten bij de put van de landheer. Al van ver zullen ze verwijten slingeren. De put van Sahu was aan de overkant van het dorp; maar wie zou haar ook daar laten putten? Een vierde put is er niet in 't dorp.

Jokhu was al verschillende dagen ziek. Enige tijd was hij zijn dorst bedwingend in stilzwijgen verzonken, toen sprak hij: "Nu kan ik het niet meer houden van de dorst. Breng me een beetje water dat ik het drink met mijn neus toegeknepen."

Gangie gaf het water niet. De ziekte zal verergeren met slecht water te drinken -- zoveel wist ze zeker; maar wat ze niet wist was dat de slechtheid geleidelijk verdwijnt door het water te doen koken. Ze zei: "Hoe kan je dit water

drinken? Wie weet welk beest is erin verdronken. Ik haal je ander water van de put."

Jokhu keek verwonderd in haar richting: "Van waar zal je ander water halen?"

"Er zijn toch de twee putten van de landheer en Sahu. Zullen ze me niet één kannetje water laten putten?"

"Je zal met gebroken armen en benen terugkeren en er zal niets van in huis gekomen zijn. De heilige brahmaan zal in stilte zittend zijn zegen geven terwijl de landheer je van de stok geeft, en mijnheer Sahu zal er nog een schepje bovenop doen. Wie heeft er immers begrip voor het lijden van de armen! Zelfs als we dood gaan, komt er nog niemand op onze drempel binnenkijken, en eens een handje toesteken is uitgesloten. Zal dat volk je uit hun put water laten halen?"

In die woorden schuilde bittere waarheid. Wat moest Gangie ten antwoord geven; maar toch gaf ze hem dat stinkende water niet te drinken.

*

Het was negen uur 's avonds. De vermoeide arbeiders hadden al wat gerust, en een tiental uitgelaten lui hadden zich verzameld aan het huis van de landheer. "Het is de tijd van de openlijke durf, nietwaar, Mauka." Het gesprek ging over durf in wettelijke aangelegenheden: "Hoe geslepen heeft de landheer in een bijzondere rechtszaak de politie niet omgekocht en hij is er zonder kleerscheuren van afgekomen. En met hoeveel kundigheid heeft hij die rechtszaak vervalst." Najir en Mohtamim, allemaal zegden ze het: "Vervalsing is niet te koop. De een vraagt vijftig; een ander honderd. Maar goedkope vervalsingen worden weggewuifd. Je moet het kunnen gedàan krijgen."

Juist op dat tijdstip kwam Gangie daar aan om water te putten.

Het vage schijnsel van haar kan weerkaatste op de put. Zittend binnen de omheining van het platform waarin de put was, begon Gangie het geschikte moment af te wachten. -- "Het water van deze put wordt gedronken door het hele dorp. Voor niemand is er enig beletsel; behalve wij ongelukkigen kunnen er niet uit putten."

Gangie's revolterende ziel begon te schelden op de traditionele beperkingen en de dwang: "Waarom zijn wij van lage komaf en waarom zijn zij hooggeplaatst? Is het alleen maar omdat ze een heilige draad om hun borst hangen? Hoeveel er hier ook zijn, zijn ze niet één voor één geslepen? Ze stelen, plegen fraude, of vervalsen rechtszaken. Onlangs nog heeft de grondbezitter een schaap doen stelen van de arme schaapherder en daarna heeft hij het geslacht en opgegeten. En het is juist in het huis van de Pandit dat er twaalf maanden op een jaar wordt gedobbeld. En Sahu is het toch die de geklaarde boter met olie aangelengt voor de verkoop. Zij laten een ander het werk doen, maar hebben een broertje dood aan zelf de handen uit de mouwen te steken. In welk opzicht zijn zij dan hoger dan wij? Ja met hun mond wel. Wij roepen niet van de daken: "Wij zijn hoogstaand! Wij zijn hoogstaand!" En als ik ooit in het dorp kom, dan beginnen ze me te beloeren met zinnelijke blikken. Alsof er in ieders hart een slang begint te kronkelen, en toch zijn ze er trots op dat ze hoogstaand zijn!"

Bij de put klonken iemands stappen. Gangie's hart begon te kloppen in haar keel. Als ze gezien werd, dan zou ze wat meemaken! Als ze maar niet neergeslagen werd. Ze nam de kruik en het touw en gebukt lopend zette ze zich in de schaduw van een boom. "Wanneer heeft dat volk nu eens medevoelen? Ze sloegen de arme Mahangu zoveel dat hij nog maanden bloed bleef spuwen. Daarom ook dat hij zijn verplichte arbeid niet kon leveren. En door dat alles worden die mensen dan als superieur aanzien."

Bij de put waren twee vrouwen gekomen om water te putten. Ze waren onder elkaar aan het praten.

"We gingen eten en ik kreeg weeral bevel: 'Haal vers water!' Voor een reservoir zijn er geen centen."

"Het is alsof de mannen er maagpijn van krijgen om ons eens een keertje op ons gemak te zien zitten."

"Ja, het is nog nooit gebeurd dat ze zelf de kruik namen en water putten. Ze delen de lakens maar uit alsof we toch maar kleine meisjes zijn."

"Maar jij bent toch een klein meisje? Krijg je soms geen brood en kleren? Je grabbelt zeker hier en daar naar een paar roepies als je de kans hebt. Hoe zijn anders kleine meisjes?"

"Maak me nu niet beschaamd, grootmoe! Ik houd niet op te snakken naar een ogenblik rust; als ik zoveel zou werken in andermans huis, dan zou ik me daardoor goed voelen. Bovendien zou men er mij dankbaar voor zijn. Maar hier mag ik al werkend en zwoegend doodvallen; niemand behandelt me ooit met respect."

Beiden putten water en gingen weg, toen kwam Gangie tevoorschijn uit de schaduw van de boom en ging naar het platform van de put. De uitgelaten mannen waren weggegaan. Ook de landheer had zijn deur gesloten en was op zijn binnenkoertje gaan slapen. Gangie sloeg één ogenblik een zucht van verlichting. Op de een of andere manier was de kust dan toch veilig. Zelfs prins Raam die ooit in het verre verleden het levenselixir was gaan stelen, zal misschien niet zo omzichtig en weloverdacht geslopen hebben. Gangie stapte met onhoorbare voeten op het platform. Zulk een overwinningsgevoel had ze nog nooit eerder gekend.

Ze gooide de lus van het touw rond de kruik. Ze keek links en rechts met waakzame blik, als ware ze een soldaat die 's nachts in het fort van de vijand inbreekt. Als ze op dit moment gepakt werd, dan was er voor haar geen greintje hoop meer op vergeving of genade. Eindelijk nadat ze de goden herdacht had, maakte ze zich sterk en gooide ze de kruik in de put.

De kruik dook onder in het water, ellendig traag. Er was niet het geringste geluid. Met een viertal grepen van haar bliksemsnelle handen trok ze het touw omhoog. De kruik had de rand van de put bereikt. Zelfs een grote stoere kerel had haar niet zo krachtig naar boven kunnen trekken.

Gangie boog zodat ze de kruik kon grijpen en haar op het platform neerzetten, toen plots de deur van de landheer openging. Een tijgerkop had niet angstaanjagender kunnen zijn.

Het touw gleed uit Gangie's handen. Met het touw vloog ook de kruik ploffend in het water en bleef daar gedurende verschillende ogenblikken een blubberend geluid geven.

De landheer kwam, "Wie daar, wie daar?" roepend, de richting van de put uit en Gangie sprong van het platform en ging op de vlucht.

Thuisgekomen zag ze Jokhu met het kannetje aan zijn lippen datzelfde vieze vuile water drinken.

Christel Brughmans